

Gennem mottoer, slogans og livsord fra danske skoler fortæller sprogprofessor Peder Skyum-Nielsen historien om dansk opdragelse, dannelse og undervisning. Det handler om de seneste 500 års værdier og skiftende pædagogiske modestrømninger.

DE DANSKE VISDOMSORD

* *Hvad man i Ungdommen nemmer, man i Alderdommen ej glemmer.* Disse bevingede ord er støbt i cement over hoveddøren til den nedlagte Godsted Skole sydøst for Maribo. Sammen med hundredvis af andre skolemottoer udgør de det materiale, som sprogprofessor Peder Skyum-Nielsen efter mere end 16 års arbejde har samlet og forklaret i sin nye bog 'Arveguldet – danskernes værdier'. Det er blevet til et værk om danskernes værdihistorie belyst gennem de livsord, som lærestitutioner gennem 500 år har fundet væsentlige at fremhæve i den danske opdragelse, dannelse og undervisning. Som titlen fortæller, er der ikke mangel på historisk sammenhængskraft i de mange mottoer. 'Arveguldet' er det åndelige gods, og det skal vi passe på, mener Peder Skyum-Nielsen, der nu har gjort sit for, at arveguldet hverken sælges eller pantsættes.

De hundredvis af mottoer i bogen er ikke bare sat ind i en historisk sammenhæng, men også i en tematisk. Ved en grundig systematisering har Peder Skyum-Nielsen fundet frem til syv hovedgrupper af værdier, der hver især udgør en lokalitet i det danske værdilandskab: 'Byggegrunden' er de konkrete, materielle værdier, 'Lysthuset' er stedet for leg og samvær, i 'Værkstedet' findes flid og handling, 'Hjerterummet' er følelsernes og kærlighedens holdeplads, 'Tankegangen' byder på fordybelse og kundskab, 'Sjælesalen' er det immaterielle rum med plads til religiøsitet, mens værdier som åndsstyrke og harmoni er at finde i 'Åndernes hal'.

BLIK FOR VÆSENTLIGHEDEN

Salig er den, over hvis Hoved Begejstringens Ørn har suset med

sine brede Vinger, lyder det på omslaget af 100 års-bogen fra Ordrup Gymnasium. Og Begejstringens Ørn har lagt sin vej forbi sprogprofessoren. Idéen til at kigge nærmere på skolemottoer fik han under sit arbejde med det, der er blevet kaldt verdens sjoveste doktordisputats, afhandlingen 'Fyndord 1-2' fra 1992. Her inddrog han flere former for effektiv sprogbrug som ordsprog, mottoer, slogans, one-liners og punch-lines.

"Jeg nåede frem til en erkendelse af, at når sproget var på maksimal ydelse, og teksterne var maksimalt interessante efter mine begreber, så var det, når de ud over den fyndige form også rummede noget væsentligt. Spørgsmålet var så, hvor det kunne undersøges henne. Her tænkte jeg, at det måtte være, når kloge og undertiden også lidt mindre kloge danskere har forsøgt at give det vigtigste, de ved, videre. Skoleledere, skolepolitikere og lærere, som gennem årene har udvalgt de ord, der skal stå på murene, hugget i sten eller malet på væggen. Skolen forbereder jo til livet, så her må vi være meget tæt på det væsentlige," forklarer Peder Skyum-Nielsen, der i øvrigt fik idéen til projektet, mens han var ansat som lektor i dansk på Danmarks Lærerhøjskole i starten af 1980'erne.

"Skolen er din, Brug fantasien, Du ska' bestemme, hva' der ska' i en!", lyder eksempelvis et motto skrevet af en lærer fra Østervangsskolen i Roskilde i 1988.

Den pædagogiske vægtning er altså meget forskellig afhængig af de historiske betingelser. Peder Skyum-Nielsen mener, at man meget vel kan se den nutidige debat om folkeskolens rolle i forlængelse heraf.

"Man kan roligt sige, at legen har fået, hvad den kunne trække. Det, jeg kalder Lysthuset, har været fremme i 1980'erne og 1990'erne, hvor samfundet har været rigt, og vi har haft overskud til det. Nu er vi i en situation, hvor det strammer til, og hvor vi faktisk skal konkurrere med resten af verden på kundskab og dygtighed. Det bringer os tilbage til det, jeg kalder Værkstedet," forklarer han.

PRØV! - MED KÆRLIGHEDENS STÆRKE ARM

Mere end 4.000 mennesker har hjulpet ham med at indsamle det meget omfattende materiale. Og det er først undervejs, at det har fundet sin form. Egentlig var udgangspunktet blot at samle skolens bevingede ord, men da de var samlet, indbød materialet til meget mere.

"Det har overrasket mig, hvor meget mottoerne og livsordene siger om vores kultur og præferencer. Derfor har det også været spændende – vel egentlig som en af de første – at kunne skrive dansk værdihistorie. Og vel at mærke at gøre det på baggrund af et pædagogisk stof med et opdragelsesmæssigt og udviklingsmæssigt sigte," fortæller Peder Skyum-Nielsen.

FRA FÆDRELANDET TIL LEGEN

Den, der løfter blikket, ser ingen grænser. Sådan blev der i 1987 skrevet på væggen i drengenes gymnastiksal på Matthæusgades Skole. Det løftede blik – overblikket, om man vil – er netop det, Peder Skyum-Nielsen forsøger at give i bogen. Med udgangspunkt i mottoerne redegøres der for 87 værdier, som ifølge forfatteren dækker langt størsteparten af de danske værdier. Selv om der er forskel på, hvilke værdier der gennem historien er blevet betonet, er der også en konstanthed. Beholdningen af værdier er den samme, mens prioriteringen af dem veksler afhængig af historien. Således var det efter krigen og nederlaget i 1864 de nationale værdier, der var i højsædet. Fædrelandskærligheden, modersmålet og det skandinaviske fællesskab blev fremhævet. Springer man raskt frem til omkring 1990'erne og velfærdssamfundets glade forbrugere, er disse værdier dysset ned til fordel for det sjove, legen og oplevelserne.

SKOLEN SKAL IKKE SÆLGE BILLETTER

Luk op for en god skole var opfordringen fra Helsingør Kommunes kampagne i 1980'erne. Referencen til den velkendte slikreklame "Luk op for noget godt – Luk op for HARIBO!" er svær at overse. Sammen med lignende skolemottoer fra samme periode er det et udtryk for en stigende sloganisering og markedsføring, som kom til skolerne fra sidst i 1970'erne. En tendens, som Peder Skyum-Nielsen er skeptisk over for.

"En række skoler glemmer, hvad det er, man holder skole for – nemlig for at forberede til livet. I stedet for går der billig reklamekampagne i den."

Peder Skyum-Nielsen

"En række skoler glemmer, hvad det er, man holder skole for – nemlig for at forberede til livet. I stedet for går der billig reklamekampagne i den. Det er et fald i lodighed. Som når Byggeteknisk Højskole laver en annonce, hvor de skriver "Vil du score?". Skolen skal ikke bare sælge billetter. Den skal interessere sig for, hvad der foregår," siger Peder Skyum-Nielsen og peger på et andet motto fra samme periode, som ifølge ham har langt større kvalitet, nemlig Hillerødsholmskolens "Livsduelige børn". Formuleringen indgår i skolens mærke, der forestiller et træ med hjerteformede blade og børn i forskellige aldre ved træets fod. Børnene strækker armene mod træets krone, og under træets rødder står de to ord. →

"Her er symbolerne forenet, og man har virkelig fattet, hvad det går ud på," siger Peder Skyum-Nielsen.

Mottoet fra Hillerødsholmskolen blev skabt efter en holdningsdebat. Og den vej kan skoler med fordel følge, mener Peder Skyum-Nielsen og drager en parallel til erhvervslivet.

"Skolerne kan lære af den ledelse, der på et forskningsbaseret grundlag udvikler sig i det private erhvervsliv, hvor man vælger værdier ud. Det hedder jo simpelthen værdibaseret ledelse. Og værdier og mottoer er netop uhyre tæt koblet til hinanden," forklarer han og peger på, at mange ting kan spille ind, når man vælger sine værdier. Måske vil man profilere sig i forhold til de omkringliggende skoler eller ryste sig fri af gamle mytedannelser. Det vigtigste er, at man er sig sine værdier bevidst, før man kaster sig over formuleringen af et motto.

ET REDSKAB TIL LÆRERE

Du har et guldæble i din hånd. Pas på, det ikke triller fra dig! Sætningen er malet på en af gangene på Karise Kost- og Realskole. Billedet er stærkt og minder ikke bare elever, men også lærere om, hvor vigtig skolegangen er. For lærerne spiller en rolle i forhold til at forme hele mennesker, pointerer Peder Skyum-Nielsen. Netop her håber han, at samlingen af de 87 danske værdier vil kunne tjene som et nyttigt redskab.

"Den enkelte lærer kan bruge listen som et billede på og en huskeliste over helheden i livet. Og det er ikke kun lystbetonet, og heller ikke kun flid eller kærlighed eller tankens aspekter, og heller slet ikke kun naturen, miljøet og fædrelandet," siger Peder Skyum-Nielsen, der ikke er i tvivl om, at en stor opgave hviler på lærernes skuldre.

"Tro har været en meget vigende værdi navnlig i det offentlige skolesystem i de seneste 20-30 år. Hvis forældre har ønsket at betone den værdi, har de sat deres børn i privatskoler."

Peder Skyum-Nielsen

"Men det er også en dejlig opgave, det at være med i livet og forme det, sørge for at være alsidig og velafbalanceret. Jeg siger ikke, hvad en bestemt lærer skal gøre. Tværtimod. Det er op til den enkelte, hvordan man vil bruge det, og nu ligger det der. Så kan man diskutere værdier på lærerværelset, sammen med andre skoler eller bare for sig selv i forhold til sin undervisning," siger han.

Peder Skyum-Nielsen mener ikke, det er utænkeligt, at nye værdier dukker op i fremtiden. Ligesom han også tror, der vil opstå nye kombinationer af værdier. En af de mest markante iagttagelser, han har gjort, er en åbning mod det religiøse i tilværelsen.

"Tro har været en meget vigende værdi navnlig i det offentlige skolesystem i de seneste 20-30 år. Hvis forældre har ønsket at betone den værdi, har de sat deres børn i privatskoler. På det område, det åndelige niveau, tror jeg, der sker en hel del nu. Dels fordi der kollektivt set sker en åbning for det religiøse, og dels fordi vi er under pres udefra på en måde, vi ikke har været før. Her tænker jeg på de stærkt religiøse nydanskere, som er kommet til landet," forklarer Peder Skyum-Nielsen, der mener, det kan være et skub i retning af en genopdagelse af vores kristne kulturgrundlag.

"Vi har fået opbygget et samfund, som er virkelig godt. Jeg tror, der kommer en kollektiv selvbesindelse ind i billedet, hvor vi gør op med os selv, hvad det er, vi bygger på. Og der er meget levedygtigt stof i de kristne tekster," siger han. ■

Af Maj Juni
asterisk@dpu.dk

PEDER SKYUM-NIELSEN

Professor i dansk mediesprog ved Syddansk Universitet. Født i 1948. Cand.mag. i dansk og retorik, guldmedalje i nordiske sprog, ph.d., dr.phil. for afhandlingen 'Fyndord. 1-2. Studier i kortformernes retorik'. Lektor i dansk sprog ved Danmarks Lærerhøjskole 1981-1997.

LÆS MERE PÅ www.arveguldet.dk